Усатий Г.О., докторант кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, к.ю.н., с.н.с., доцент

СУСПІЛЬСТВО ЯК СУБ'ЄКТ КОНФЛІКТНИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Кримінально-правова наука не стоїть на місці, а отже нещодавно з'явилося концептуально нове розуміння суб'єктів кримінально-правових відносин, і на думку окремих дослідників [1, с. 154], до них варто відносити вже не державу чи її органи, а все суспільство в цілому.

При цьому, на користь такої позиції, авторами висловлюються наступні аргументи – «суспільство через своїх представників у державному апараті призводить до руху захисні (правоохоронні) функції держави і при досягненні кримінально-правових цілей повертає до своїх лав людину, що виправилась та перевиховалась. Значить, злочин, якщо визнавати суб'єктом кримінально-правових відносин державу, повинен був би посягати лише на структуру та діяльність державного апарату, а також лише на його співробітників. Але це суперечить змісту Особливої частини КК, яка розглядає як кримінально-карані діяння, не лише спрямовані проти державних інтересів, але і проти інтересів суб'єктів – учасників економічних, соціальних та більш широкого кола політичних відносин. Якщо підсумувати усі інтереси, що порушуються при вчиненні злочину, то ними виявляться найбільш важливі інтереси суспільства в цілому, яке і виступає суб'єктом у кримінально-правових відносинах» [2, с. 147].

Проте, у цієї позиції також є свої опоненти, які категорично заявляють – «не можна стверджувати і про те, що суб'єктом цих правовідносин є суспільство. Дійсно, держава, протидіючи злочинності, тим самим захищає не стільки власний, скільки суспільний інтерес. Проте одне це не свідчить про участь саме суспільства через державу у протидії злочинності. Навпаки, у

цьому аспекті права та обов'язки держави і суспільства чітко розділені на найвищому рівні. Відповідно до частини 2 статті 3 Конституції України забезпечення прав і свобод людини (у тому числі їх захист від злочинних посягань, а також обмеження їх у тих осіб, які вчинили злочини) є головним обов'язком саме держави, а не суспільства. І саме держава, а не суспільство, відповідно до цього ж конституційного положення, «відповідає перед людиною за свою діяльність». Тому перекладення обов'язку карати злочинців із держави на будь-якого іншого суб'єкта, тим більше такого де персоніфікованого і позбавленого деліктоздатності, як суспільство, не є ні доцільним, ні конституційним» [3, с. 43].

Разом з тим, незважаючи на зовнішню обґрунтованість такої позиції, з нею важко погодитись, оскільки у даному випадку дискусію варто вести у площині різнорівневості суб'єктного складу правовідносин, які виникають через наявність кримінально-правового конфлікту: людина (фізична особа) – колектив (юридична особа) – держава – суспільство. Тобто, цілком природно, що рівень наукової та юридичної абстракції прямо пропорційно зростає при прямуванні від людини до суспільства, суттєво ускладнюючи ідентифікацію (персоніфікацію) останнього. Проте, складність чи навіть неможливість визначення кримінальної деліктоздатності суспільства, засвідчує радше недосконаліть доктрини та інструментарію сучасного кримінального права, але аж ніяк не спростовує залученість самого суспільства до суб'єктних відносин у межах кримінально-правового конфлікту. Саме тому, на нашу думку, держава – це лише «законний представник» суспільства, як учасника конфліктних кримінально-правових відносин, яка повинна виражати його інтереси, та охороняти суспільні відносини.

Відсутність згадування суспільства в межах ч. 2 статті 3 Конституції України є також неспроможним аргументом, адже у Основному законі також нічого не сказано, наприклад про громадянське суспільство (як сукупність суб'єктів, які не входять у структуру держави і вступають у різноманітні суспільні відносини, в тому числі і з державою, але існують як відносно незалежні

суб'єкти для задоволення своїх потреб та інтересів [4]), але ж цей факт не заперечує його існування в дійсності.

Додаткове підтвердження цих слів також можна знайти звернувшись до окремих положень ч. 2 ст. 11 КК України, в якій законодавець визначає малозначність діяння, називаючи основним з її критеріїв незаподіяння чи відсутність можливості заподіяння істотної шкоди «фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі». Тобто, вітчизняний законодавець диференціює (своєрідно ранжує) потенційних постраждалих від злочинного діяння, тим самим фактично та юридично визнаючи їх суб'єктами конфліктних кримінально-правових відносин. Те ж саме, можна сказати про дефініції, що закріплені у ч. 1 ст. 36 чи ч.1 ст. 39 КК України, адже у них виокремлюються «суспільні інтереси та інтереси держави», значить законодавець при усій їх схожості, розуміє принципові відмінності між ними (у т.ч. через різну приналежність за суб'єктним складом).

Ще більш розгалужена класифікація наводиться ним у ч. 1 ст. 364, ч. 3 ст. 359 тощо КК України – «охоронювані законом права, свободи чи інтереси окремих громадян, державні чи громадські інтереси або інтереси окремих юридичних осіб». Окрім того у назві розділу XX Особливої частини КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», який передбачає кримінальну відповідальність за міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру, згадується навіть про людство.

І хоча на думку, А.А. Музики та Є.В. Лащука «…не може бути потерпілим, наприклад, *людство* (ч. 1 ст. 1 КК)…», бо вони вважають, що «…безпека людства належить до об'єктів кримінально-правової охорони»[5, с. 72]. Вважаємо логіку їх міркувань незавершеною, адже об'єкти кримінально-правової охорони повинні кимось уособлюватись, тобто мати відповідних носіїв, охоронюваних кримінальним законом благ чи цінностей. Іншими словами, суспільні відносини неможливі, в принципі, без їх суб'єктів.

Таким чином, як бачимо, у вітчизняному кримінальному законі у паралельному обігу знаходяться такі однорідні поняття як суспільство, громада, людство, без роз'яснення їх змісту на законодавчому рівні, що вочевидь не йде на користь ефективному правозастосуванню, а значить дане питання потребує якнайшвидшого вирішення.

Список використаних джерел

1. Новосёлов Г.П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты [Текст] / Г.П. Новосёлов. – М.: Норма, 2001. – 208 с.

2. Петрова Г.О. Норма и правоотношение – средства уголовно-правового регулирования [Текст] / Г.О. Петрова. – Н. Новгород : Изд-во Нижегород. гос. ун-та, 1999. – 192 с.

3. Наден О.В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні: монографія / О.В. Наден. – Х.: 2012. – 272 с.

4. Резнік О. Особистість і Громадянське суспільство: досвід теоретичного осмислення // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. № 3. – С. 68-79.

5. Музика А.А., Лащук Є.В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія / А.А. Музика, Є.В. Лащук. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 192 с.

Беніцький А., доцент кафедри кримінального процесу Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренко к.ю.н., доцент

ПОНЯТТЯ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ

Причетність до злочину регулює сукупність суспільних відносин у сфері правосуддя, які охороняються відповідними кримінально-правовими нормами. Як справедливо зауважують Г.Б. Віттенберг і П.М. Панченко, причетність до злочину характеризується "подвійним" регулюванням у кримінальному